

Amerika történetének tekintélyes része egészen a múlt század végéig jóformán nem volt egyéb, mint a nyugati határ története. Az amerikai kontinens keleti partvidékén letelepült angol gyarmatosok a 17. század óta szakadat-

52 Baktay Ervin

AZ AMERIKAI NYUGAT DALAI

– hanglemez-bemutatókkal –

lanul nyomultak előre nyugat felé, lépésről-lépésre meghódítva a mai Egyesült Államok óriási területét. A kelet civilizálódott: ipar és kereskedelem, városi, modern élet fejlődött ki rajta, míg a nyugati végek kalandos,

kemény, harcedzett úttörői fegyverrel a kézben tolták előre a határt, előre, mindig nyugat felé. A Távols-nyugat, a Vadnyugat határszéli sávja volt mindvégig az amerikai civilizáció előőrse. A múlt század közepe táján ez a Nyugat már a Mississippi folyamon túl kezdődött, aztán lassan előrenyomulva elérte a Sziklás-hegység vonalát és délnyugaton a Mexikóval határos vidéket. Ezen a széles sávon, Kanadától le Mexikóig, tovább élt a Nyugat, minden romantikus színével és lázas, viharos erejével csaknem a múlt század végéig. Az ötvenes évektől egészen a nyolcvanasokig indián harcok, nyugat felé törtető ekhós szekerek nyikorgása, bölénycsordák, bölényvadászok vágató lovai, a Sharps-puska dörrenései, a Texasból északnyugat felé vándorló óriási gulyák dobogása, a gulyát hajtó cowboyok rikoltásai, vagy a marhatolvajok revolvereinek robaja verték fel a Nyugatot. Amint a határ előrenyomult, egyre nagyobbá, egyre hatalmasabbá növekedett az Unió területe.

A rabszolga-felszabadító polgárháborúig, vagyis a 60-as évek elejéig, a déli államokban a nagy földbirtokosok néger rabszolgákkal műveltették földjeiket. A Dél lovagias, feudális és arisztokratikus felfogása mindig rokonságot tartott a nyugati végek büszke, harcias, kalandos szellemével. Az amerikai négerdalok előbb Délen váltak közismertté, de elterjedtek a Nyugaton is. A texasi gulyákat messze vidékekre hajtó legények elvitték ezeket a déli eredetű dalokat a Nyugat minden tájára.

A déli népdalok azonban nem a négerrek afrikai származású, ősi zenei emlékeiből születtek, hanem az angol és skót népdal nyert új szint és hangulatot a négerrek primitív, de rendkívül jelentékeny zeneérzékeléssel párosulva. A leghíresebb ilyen déli népdalok, noha a rabszolgasors reménytelen szomorúságát siratják, az amerikai Stephen Foster szerzeményei. Foster a 40-es és 50-es években a Dél és a Délnyugat kóbor énekes volt, aki birtokról birtokra, tanyáról tanyára vándorolt és bendzsójával kísérve magyszerkesztette dalait, ezeket megismertette mindenütt a néppel, fehérrel és négerrel egyaránt. Foster melódiáit komoly zenei érték, férfias, sohasem lagymatag vagy

szenimentális szomorúság, de olykor vidám, gyermekien üde humor jellemzi. Dalai mai napig is élnek. Egyike a legnépszerűbbeknek a „Swanee River”, másképpen „Old Folks at Home” című, amelyben néger rabszolga, akit idegenbe eladtak s elszakítottak szüleitől, panasolja bús vágyódását a szülőföld és az övéi után. A hangsúly nem a rabszolgaságon, hanem a honvágyon s az elhagyatottságon van, így válhatott az amerikai fehér népesség közkedvelt népdalává is, főleg a Nyugaton.

53

(1. hanglemez: *Old Folks at Home*, His Master's Voice, C. 1657)

De Stephen Foster, az amerikai népdal atyja, vidámabb nótákat is szerzett. Amikor a 60-as évek közepétől kezdve a texasi gulyák és cowboyok nagy vándorlása megindult északnyugat és nyugat felé, s ez a jellegzetesen amerikai gazdálkodási ág, a nagybani rideg állattenyésztés és művelői, a daliás, cifra öltözetű, sarkantyút pengető, nagykalapú rancherek és cowboyok elárasztották a Nyugat senkiföldjét, a texasi legények Foster vidám dalával ajkukon törtettek előre a gulyák nyomdokán. Messze szállt a dal a jókedvű fickóról, aki minden bajjal vidáman szembenézve, a jövőben bizakodva megyen délről észak felé. A dal refrénje magyarul körülbelül így hangzik: „Ne sírj Zsuzsi, ne hullass könnyet értem, hiszen bendzsómat pengetve jövök már hozzád Alabama felől!”

(2. hanglemez: *Oh Susannah!* Victor Record, 21169-A.)

De ugyanebben az időben a földéhes farmernép áradata is megindult a Nyugat felé! A földművelő hatalmas ekhós szekérre rakta szerszámain, csekély bútorát és családját, lovakat, öszvéreket vagy ökröket fogott be a nehézkes járműbe, s jószágával együtt elindult új hazát keresni a Nyugat gazdátlan térségein. Rendszerint egész szekérkaravánok keltek útra, de még így is veszedelmes volt az átkelés a végtelenbe nyúló, úttalan prériken, ahol a földjüktől megfosztott, galádul kijátszott indiánok nem egyszer lecsaptak a kivándorlókra, hogy megakadályozzák a fehér telepések beözönlését ősi területükre. A kivándorló családok férfiai lóháton haladtak a szekérsor elején és két oldalán, s a nyeregkápán keresztbefektetve, lövésre készen tartották puskájukat. Ha kellett, az asszonyok is fegyvert fogott. De mind tele voltak bizakodással és nem lakozott szívükben félelem. Ez a kemény, elszánt, magabízó és reménykedő hangulat árad a kivándorló szekeresek régi dalából, amely a nyikorgó, feltartóztathatatlanul gördülő kerek forgásának ritmusát kíséri.

(3. hanglemez: *Wagon Wheels*, Brunswick, Cat. Nr. 6759, A-/A.9592./)

A már említett rideg állattenyésztést elsősül a texasi amerikaiak tanulták el a mexikóiaktól. Texas a múlt század 30-as éveinek közepéig még Mexikó része volt, s amerikai telepesei száz évvel ezelőtt nehéz harcok árán vívták ki az állam függetlenségét Mexikóval szemben. A spanyol Donok utódai őri-
54 ási területeken legeltettek marhát, lovat Texasban is, s a sokezer főnyi gulyákat, vagy méneseiket mexikói vaquero-k őrizték, terelték. A vaquero volt az amerikai cowboy őse. Amikor az amerikaiak Texasban áttértek a nagybani állattenyésztésre, ennek módszereit, szokásait, műszavait nagyobbára a spanyol nyelvű mexikóiaktól vették át, a cowboy pedig a vaquero ruházatáról, lószerszámáról vette a maga felszerelése mintáját, némileg módosítva, egyszerűsítve azt.

A polgárháború alatt – 1861-től 1864-ig – Texas a déliek oldalán küzdött, a háború négy esztendejében a texasi jószágtenyésztők látták el a déli konföderáció hadseregét élőállattal, hússal és katonalóval. A konjunktúra azonban véget ért a déliek vereségével és a békekötéssel. A felszaporodott gulyáknak nem volt elég hely többé Texasban, s a jószágot eladni nem lehetett odalenn délen. Ekkor a nagy rancherek, vagyis állattenyésztő gazdák közül sokan felkerekedtek és elhagyva Texast, elindultak gulyáikkal Nyugat és Északnyugat új területeire. Ezt az időt nevezi Amerika történelme „a gulyanyomdokok – a Cattle Trail – korának”. Az olykor 10-20 000 főből is álló félvad gulyákat húsz-negyven cowboy hajtotta az új területek felé, nem egyszer hónapokig tartó vízontagságos úttal. Közben marhatolvajok, banditák és portyázó indián csapatok ellen is harcolniok kellett. Így jutott el a cowboy és a texasi hosszúszarvú marha mindenüvé a Nyugaton, Arizonától Wyomingon át fel, egészen Oregonig. A cowboy felváltotta a bölényvadászt és a végek úttörőit, s azontúl ő lett a Nyugat legjellegzetesebb, legszínesebb, legregényesebb alakja.

A nyugtalankodó gulyát a legények énekszóval csitíttgatták; tapasztalás tanította meg őket arra, hogy a megbokrosodni készülő félvad állatokat megnyugtatja az ének. A cowboyok a régi, nyugati népdalokon s a Foster-féle melódiákon kívül új, magukszerzette dalokat is énekeltek, s énekelnek manapság is. Ezek a dalok kezdetlegesek és egyhangúak, de egészséges őserő lüktet bennük, az állatokat vágatva hajszólo legények éles rikoltása, a jószág panaszos vagy riadt bőgése visszhangzik belőlük. Ilyen régi cowboy-dal a „Gulya nyomában” című is.

(4. hanglemez: *Following the Cow Trail*, Victor R. 20067. B.)

Texas legrégebbi fehér telepesei közt igen sok volt a német származású. A német bevándorlók és utódaik tősgyökeres texasiakká, amerikaiakká váltak, de sok német hagyományt, többek között régi német népdalaik emlékét

is megőrizték. A texasi cowboyok között is sok ilyen német eredetű akadt, s ezért nem egy régi cowboy nótában felismerhetjük a németes ízű melódiákat, mi több, a jódlizás is meghonosodott a nyugati állattenyésztő vidékeken. Ilyen németes hangulatú, bár egyébként ízig-vérig amerikai szellemű cowboy dal pl. „A cowboy álma” című is. Szövegét még az angolul tudó is csak akkor értheti meg, ha jól ismeri a Nyugat s a cowboyok jellegzetes szlengjét, tájnyelvét. A természetben élő lovas ridegpásztor sajátos képzeletvilága jut kifejezésre az említett dalban. A préri magányos pásztora, amint lóháton őrzi az elpihent gulyát, föltekint a csillagos égre s elgondolkodik azon, vajon a cowboy is feljuthat-e a mennyországba, ha meghal. Az embereket a jószághoz hasonlítja, az Isten pedig mint a Nagy Gulyatulajdonos jelenik meg, akinek angyalai mint megannyi lovas cowboy, összeterelik a nagy gulyát, az embereket. Akin nem látják Isten jelét, a jószágot jelző bélyegnyomot, az nem juthat a mennyország békés, boldog mezőire. Az elbitangolt jószágot, a rossz útra tévedt embert a Sátán gyűjti karámjába. A dal refrénje a régi cowboy-biztatás, amellyel a jószágot ösztökéli haladásra: „Roll on little dogs!” A dal naiv költőiséggel gazdag, és a dallam németes jellege feltűnő.

Új Forrás 2021/3 – Baklay Ervin: Az amerikai Nyugat dalai
– hanglemez-bemutatókkal –

(5. hanglemez: *The Cowboy's Dream*. Victor R. 20122-B.)

A cowboy élete nem könnyű és különösen nem volt könnyű abban az időben, amikor a Nyugat egésze megérdemelte még „vad” nevét. Nehéz munka volt a félvad gulyát vagy ménest együtt tartani vagy összeterelni, sok esetben pedig megvédeni. A hatlövetű revolver ott függött minden legény öltönyövében, s a nyereg mellől a Winchester ismétlőpuska agya meredt föl. A kimerítő munka idején a cowboyoknak le kell mondania minden kényelemről, valóban úgy él, mint egykor a pusztai nomád indiánja. A régi időkben a harcra is mindig készen kellett állnia. Az állandó kockázat és örökös bizonytalanság, a természettel, állatokkal és emberekkel vívott szüntelen harc keményre edzette testét-lelkét és valami könnyed, holnappal nem törődő, marcona vidámságot, sőt szertelen életkedvet ojtott lényébe. Ki tudja, mit hoz a holnap? Talán golyóval a testében hever már a pusztai rögén... Nem nagy dolog, hiszen bármely percben bekövetkezhet. De azért a cowboyt olykor mégis elfogja a kieltenség, az elhagyatottság bánaos érzése. Ez szól a „Haldokló cowboy” régi, híres dalából is.

A haldokló legény a pusztában álló magányos tanyán hever, bajtársai némán állják körül és hallgatják a haldokló panaszos kérését. „Oh, ne temesetek el a magányos pusztában – esdekel a cowboy –, ne temesetek el a préri-n, keskeny, szűk gödörbe, amely fölött majd a kojot, a rétifarkas vonyít

éjjelente...” De hiába, a legény meghal, a barátai vajon mi mást tehetnének, bizony eltemetik a magányos pusztán, keskeny, szűk sírgödörbe...

(6. hanglemez: *O bury me not on the Lone Prairie*, Victor R. 20122-A.)

56

A Nyugat megszelídült. Nagy részéből eltűntek a gulyák, a ménesek és a cowboyok. De tévedés volna azt hinni, amit a tájékozatlanok szoktak hangoztatni, vagyis, hogy a cowboy s az egész Vadnyugat már csak romantikus emléke a rég letűnt múltnak. A Mexikóval határos vidékeken, de fenn az északnyugati hegyek közt is otthonos még a rancher és a cowboy. Vannak ma is ranch-birtokok, amelyeken évente 20-30 000 marhát terelnek össze a lovas legények. A cowboy-lovasversenyek, az úgynevezett rodeók ma még gyakoribbak a nyugati városokban, mint régen, mert ezek a lovasmérkőzések az idegenforgalom egyik legfőbb vonzerejét jelentik. A Nyugat ma is, még mindig a Nyugat. Csak éppen ritkábban dördül a revolver és kevesebb legényt temetnek el a magányos pusztán. De lenn a határszélen, New Mexico vagy Arizona végvidékein még ma is nem egyszer sor kerül harcra. Alig néhány évvel ezelőtt egy határszéli ranchról jókora gulyát próbált elhajtani – át Mexikóba – egy nagyszámú rablóbanda. De a ranch legényei lóra kaptak, még a határon innen utolérték a jószáglopókat, nyolcat közülük lelőttek, s a tűzharcban néhány cowboy is fűbe harapott. Csak azok hirdetik, hogy a szilaj Nyugat visszavonhatatlanul átadta helyét a békés civilizációnak, akik nem hajlandók letérni az autós útvonalokról és nem kísérik figyelemmel a délnyugati határvidék helyi újságainak hírvonatát. Még nagyon sok víz fog lefolyni a legendás emlékű Rio Grande-n (vagy ahogy az amerikaiak angolosan mondják: a Rájo Grend-en), míg a jellegzetes jószággazdálkodás és vele együtt a cowboy és a vadlovas eltűnik. Mi több, sok nyugati területről, amelyen a mezőgazdaság, a kisbirtokos farmer kiszorította a régimódi állattenyésztést, kiderült utóbb, hogy a természet nem szánta egyébnek, mint legelőnek. Nem egy ilyen vidéken a legutóbbi évek óta, a cowboy és a gulya kóborol az elhagyott farmerházak és a fűvel, gazzal belepertt egykori vetéstáblák helyén.

A Nyugat romantikája, ha megfogyatkozva is, de még él és népszerűségére jellemző, hogy a modern amerikai műdalköltésben is állandóan visszatér. Évről-évre új dalok, zeneszámok járják be Amerikát, s a világszerte elterjedt jazz-zene révén külföldet is, s ezek között sok a nyugati, cowboyokról, lovokról és gulyákról szóló darab. Pezsdülő ritmussal, gazdag zenei festéssel jelenítik meg a Nyugat feledhetetlen és kiirthatatlan romantikáját, a nyargaló cowboyt, a határtalan puszták szabad hangulatát.

Ilyen modern, de hagyományosan jellegzetes cowboy-műdal az Ole Faithful című is. A legények a holdas éjszakában lovagolnak hazafelé és éneküket a rövid vágásban dobogó lópaták üteme kíséri.

(7.hanglemez: *Ole Faithful*, Polydor, 1839 B.)

57

Baktay megjegyzése:

A felsorolt hanglemezek mind birtokban vannak és a Stúdió rendelkezésére állnak. Van köztük néhány olyan is, amely már nem kapható, vagy nem hozható be Amerikából. De a többit könnyen be lehet szerezni, s tekintettel arra, hogy egyik-másik lemezem már kissé lejátszott, bár élvezhető állapotban van, ajánlatosnak is tartanám a következők beszerzését:

Wagon Wheels, Brunswick A. 9592.

Ole Faithful, Polydor, 1839 B.

és esetleg ha kapható

Old Folks at Home, His Master's Voice, C. 1657.

Ezek a darabok más gyártmányokban is szerepelnek, de a felsoroltak a legjobbak, leghatásosabb és legstílusosabb letétek.

Új Forrás 2021/3 – Baktay Ervin: Az amerikai Nyugat dalai
– hanglemez-bemutatókkal –

